

*Голові разової спеціалізованої вченої ради
у Національній академії внутрішніх справ доктору
юридичних наук, професору
Сергію ЧЕРНЯВСЬКОМУ*

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Тетерятник Ганни Костянтинівни
на дисертаційне дослідження Капустинського Максима Вікторовича
на тему: «Здійснення кримінального провадження щодо судді», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 – Право

Актуальність теми дисертаційного дослідження полягає у тому, що у сучасних умовах трансформації системи правосуддя в Україні, зокрема у контексті євроінтеграційних прагнень та реформування органів судової влади, особливої уваги набуває проблема забезпечення ефективного та водночас збалансованого механізму кримінального провадження щодо суддів. Статус судді як носія особливого правового імунітету, гарантії його незалежності та недоторканності, з одного боку, і необхідність притягнення до відповідальності у разі вчинення кримінального правопорушення з іншого, вимагають чіткого нормативного врегулювання та узгодження із загальними принципами кримінального процесу.

Невизначеність окремих процесуальних процедур (зокрема ініціювання досудового розслідування, особливості повідомлення про підозру, проведення слідчих (розшукових) дій, застосування запобіжних заходів) щодо осіб, які наділені судовим імунітетом, створює ризики порушення гарантій незалежності судової влади, водночас ускладнюючи завдання правоохоронних органів щодо забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності.

Крім того, практика Європейського суду з прав людини у справах проти України неодноразово фіксувала порушення принципу незалежності суду та зловживання процесуальними інструментами у провадженнях щодо суддів, що підсилює потребу у комплексному дослідженні означеної проблематики.

У зв'язку з цим, наукове осмислення та нормативно-прикладне вдосконалення механізмів кримінального провадження щодо суддів набуває особливої актуальності як з огляду на правозастосовну практику, так і в контексті утвердження верховенства права, принципу правової визначеності та забезпечення ефективного функціонування судової влади в умовах демократичної правової держави.

Наведене свідчить про значущість обраного напряму дисертаційного дослідження, його теоретичну та практичну цінність, що полягає у глибокому аналізі правової природи, сутності, змісту та особливостей порядку притягнення судді до кримінальної відповідальності, сприянні розв'язання проблем із порушеного питання.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій свідчить про логічну структуру роботи, що дало можливість дисертанту всебічно й повно дослідити задекларовану тему у межах визначеного обсягу дисертаційного дослідження.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (242 найменування), ґрунтовно та критично вивчив роботи правників, що дало йому змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві питання, сформулювати пропозиції та рекомендації з подальшого вдосконалення теоретичних і нормативно-прикладних проблем, пов'язаних із здійсненням кримінального провадження щодо судді.

Обґрунтованість зроблених у дисертації висновків забезпечується емпіричними даними, зокрема судовими рішеннями національних судів, що містяться в ЄДРСР, рішеннями ЄСПЛ, правовими позиціями ВС, рішеннями КСУ, ВРП та Ради суддів України; узагальненнями практики розгляду Вищою радою правосуддя подань про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арештом суддів; результатами анкетування 114 прокурорів, суддів, детективів, слідчих, дізнавачів, адвокатів та інших фахівців у галузі права м. Києва, Вінницької, Житомирської, Львівської, Черкаської та Чернігівської областей; офіційними статистичними й аналітичними даними, опублікованими на сайтах Вищої ради правосуддя та Судової влади України. Під час підготовки

дисертаційного дослідження автор використовував власний практичний досвід роботи на посаді судді.

Результати наукового дослідження апробовано на міжнародних та міжвідомчих науково-практичних конференціях та опубліковано у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України.

Отже, дисертаційне дослідження М. В. Капустинського виконане на високому науковому рівні, а публікації здобувача відображають всі його розділи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація М. В. Капустинського є комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики, а також законодавчих підходів європейських країн обґрунтовано низку положень і висновків щодо здійснення кримінального провадження щодо судді.

Зокрема, **вперше** запропоновано систему гарантій запобігання безпідставно ініційованого досудового розслідування стосовно судді, що передбачає: 1) визначену законом кримінальну відповідальність за перевищення службових повноважень у разі необґрунтованого здійснення кримінальних процесуальних дій; 2) попередження заявника про кримінальну відповідальність; 3) правила прийняття анонімних заяв та повідомлень; 4) встановлений у положеннях ч. 4 ст. 48, ч. 7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» порядок звернення судді з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення суддівського розсуду до ВРП та Генерального прокурора у разі наявності підстав вважати, що початок кримінального провадження використовується як засіб психологічного тиску з метою вплинути на прийняття суддею певного судового рішення у справі; обґрунтовано необхідність надання повноважень починати досудове розслідування щодо осіб, які користуються суддівським імунітетом, Генеральному прокурору за згодою органу суддівського врядування (ВРП).

Запропонований порядок буде виступати розумною гарантією зменшення ризику зловживання владою прокуратурою у вигляді пропорційного компромісу, тим самим нейтралізує спроби неправдивих повідомлень про вчинення кримінального правопорушення суддею. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення змін до ст. 480-1 КПК України.

Поруч з цим **вперше** висвітлено питання тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності через призму дослідження стану впровадження у національне законодавство процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю (кримінально-процесуальна форма, процесуальні строки, інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження, право на відвід).

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Здійснене опрацювання доробку М. В. Капустинського дозволяє дійти висновку, що дослідження містить всю систему обов'язкових компонентів, притаманних дисертаціям на здобуття ступеня доктора філософії у галузі права. Зокрема, в роботі простежується структурна єдність, послідовність, логічність, взаємопов'язаність елементів; наявність критичного аналізу досягнень більшості наявних досліджень із цієї та суміжних проблем; наскрізний опис і пояснення методологічної позиції дослідника; повна та ґрунтовна предметно-змістовна складова; достатня та репрезентативна емпірична база; належна апробація результатів дослідження.

Зроблені автором наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія. Зокрема, методологічну основу дослідження становить система як

загальнонаукових (діалектичний, аналізу, узагальнення), так і спеціальних (формально-юридичний, порівняльно-історичний, статистичний, логіко-нормативний, порівняльно-правовий) методів. Діалектичний метод дав можливість автору розглянути й оцінити здійснення кримінального провадження щодо судді у його розвитку, соціальній та історичній обумовленості шляхом вивчення та відображення дискусії науковців (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.2). Порівняльно-історичний метод дозволив окреслити еволюційну трансформацію та розвиток кримінального процесуального законодавства шляхом співставлення та порівняння окремих правових приписів діючого законодавства та того, що втратило законну силу (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий застосовувався під час співвідношення європейських законодавчих підходів (Албанія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Франція Хорватія, Чехія, Швейцарія) та положень українського законодавства (підрозділи 1.2, 1.3, 3.2). Формально-юридичний знайшов своє втілення при дослідженні положень кримінального процесуального законодавства щодо регламентації порядку притягнення суддів до кримінальної відповідальності (розділи 1–3). Метод системного аналізу законодавства допоміг виявити процесуальні прогалини та недоліки нормативної регламентації (розділи 1–3). Логіко-нормативний сприяв формулюванню та обґрунтуванню змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства в частині регулювання порядку здійснення кримінального провадження щодо судді (розділи 2-3).

Отже, результати дисертаційного дослідження М. В. Капустинського, які виносяться на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– правозастосовній діяльності прокурорів (акт впровадження результатів дисертації в діяльність Тренінгового центру прокурорів України від 20 червня 2025 року);

– правозахисній діяльності адвокатів (акти впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність адвокатського об'єднання «Баррістерс» від 8 липня 2025 та Ради адвокатів Запорізької області від 19 червня 2025 року);

– освітньому процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства», «Докази і доказування у провадженнях про кримінальні правопорушення», «Кримінальний процес», «Досудове розслідування» та під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів (акт впровадження результатів дисертації в освітню діяльність Національної академії внутрішніх справ від 15 серпня 2025 року);

– науковій діяльності – при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, пропозицій до чинних та проєктів нормативно-правових актів (акт впровадження результатів дисертації в наукову діяльність Національної академії внутрішніх справ від 15 серпня 2025 року).

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Дослідження характеризується логічним та чітким змістовим наповненням, відповідно до плану, мети та завдань, архітектоніка забезпечує комплексність та системність опрацювання проблематики.

Дисертація М. В. Капустинського викладена українською мовою та має чітку структуру, яка відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (242 найменування) та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки, із них основний обсяг тексту – 162 сторінки.

У першому розділі «Історичні та теоретичні засади здійснення кримінального провадження щодо судді» на підставі аналізу фахових джерел та

окремих історичних подій та фактів здійснено спробу висвітлити основні значення імунітету, що пов'язані з його виникненням. Проаналізовано наукові підходи щодо визначення у національному законодавстві обсягу процесуальних гарантій суддів у кримінальному провадженні з позиції дотримання балансу між незалежністю судді від зовнішнього впливу та невідворотністю покарання для нього у разі вчинення кримінального правопорушення. В цьому контексті здобувачем звернено увагу на існування ризиків використання таких інструментів впливу на процесуальну поведінку судді під час здійснення ним правосуддя, як: відкриття кримінального провадження та надмірна тривалість досудового розслідування за фактом вчинення суддею кримінального правопорушення. Окреслено проблему розмежування статусу суддів (перелік яких визначений у п. 23 ч. 1 ст. 3 КПК) і суддів КСУ в частині встановлення особливостей здійснення кримінального провадження щодо даної категорії осіб. У зв'язку з чим обґрунтовано, що з метою зміцнення гарантій незалежності суддів та зменшення можливого впливу на них особливий порядок початку досудового розслідування повинен поширюватись на всіх суб'єктів, визначених у п. 2 ч. 1 ст. 480 КПК України.

Автором виявлено суперечливість законодавчих підходів європейських країн до нормативного визначення імунітету суддів та меж його дії. У сфері притягнення суддів до кримінальної відповідальності дисертант окреслив два різних законодавчих бачення: перше передбачає відсутність нормативної регламентації процесуального імунітету та допустимість переслідування суддів із застосуванням загального порядку здійснення кримінального провадження (Франція, Німеччина, Велика Британія); друге передбачає модель відносного захисту шляхом застосування формального імунітету, який може бути скасований у відповідній процедурі (Албанія, Естонія, Молдова, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Хорватія, Чехія, Швейцарія тощо).

Другий розділ рукопису дисертації «Особливий порядок кримінального провадження щодо судді під час досудового розслідування» присвячений питанням про особливості початку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо судді та повідомлення судді про підозру, а також

проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій. Автором охарактеризовано процедуру початку досудового розслідування стосовно судді ВАС, встановлення якої, на думку дисертанта з одного боку пояснюється необхідністю унормування додаткових процесуальних гарантій, що застосовуються до суддів ВАС в разі притягнення останніх до кримінальної відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із відправленням правосуддя. Проте з іншого, здобувачем констатовано порушення ст. 24 Конституції України, адже зміст ст. 480-1 КПК України ставить суддю ВАС у нерівне становище разом з іншими суддями, визначеними у п. 23 ч. 1 ст. 3 КПК України та суддями КСУ.

Максим Вікторович цілком слушно акцентує на деяких проблемних аспектах початку досудового розслідування у кримінальних провадженнях стосовно судді, серед яких: 1) несформульована роль ВС у частині реалізації ч. 2 ст. 480-1 КПК України; 2) неврегульованість питання зміни правової кваліфікації після внесення відомостей до ЄРДР у порядку ч. 1 ст. 481-1 КПК України до повідомлення про підозру, що ускладнює розуміння того чи поширюється на Генерального прокурора (виконувача обов'язків Генерального прокурора) обов'язок вносити зміни до попередньої кваліфікації.

Заслуговує на увагу проаналізований здобувачем процесуальний алгоритм повідомлення про підозру шляхом вивчення правозастосовної практики та доктринальних оцінок, внаслідок чого позитивно оцінено підхід ВС щодо етапізації повідомлення особі про підозру, проте з іншого боку дисертантом висловлено аргументовану підтримку наукових підходів щодо обов'язку Генерального прокурора (виконувача обов'язків) та його заступника не тільки складати письмове повідомлення, але і вручати, включаючи роз'яснення прав підозрюваного, що сприятиме забезпеченню додаткових гарантій діяльності суб'єктів, зазначених у ст. 480 КПК України.

Поруч з цим в межах другого розділу автором з'ясовано, що здійснення обшуку у приміщенні службового призначення передбачає дотримання права на повагу до особистого життя. При цьому питання порушення такого права повинні розглядатись з позиції «розумного очікування конфіденційності».

Підтримано запропоновані у фахових джерелах пропозиції розширити підсудність розгляду клопотання щодо проведення стосовно судді слідчих (розшукових) дій у вигляді обшуку та передбачити можливість для сторони обвинувачення вносити вказане клопотання до слідчого судді місцевого суду, який найбільш територіально наближений до місця розташування органу досудового розслідування або місця, де планується проведення обшуку. Обґрунтовано, що положення ч. 3 ст. 233 КПК України вимагають нормативного удосконалення в частині розширення переліку випадків невідкладного обшуку у відповідності до потреб практики.

У *третьому розділі* дисертації «Застосування заходів забезпечення кримінального провадження щодо судді» автор в більшій мірі зосередився на висвітленні питання тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності через призму дослідження стану впровадження у національне законодавство процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю (кримінально-процесуальна форма, процесуальні строки, інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження, право на відвід). Виокремлено структурні елементи процесуальної форми застосування відсторонення судді від здійснення правосуддя: 1) порядок ініціювання питання щодо застосування даного заходу забезпечення кримінального провадження; 2) розгляд ВРП клопотання про відсторонення судді від здійснення правосуддя, який відбувається відкрито, за винятком ухвалення Радою рішення про проведення закритого засідання; 3) ухвалення рішення ВРП за результатами розгляду клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя.

Максим Вікторович слушно привертає увагу до негативних наслідків реалізації права на оскарження рішень ВРП поза межами кримінального судочинства, адже зазначене право забезпечується в порядку, передбаченому КАС України. Наведене призводить до того, що сторона обвинувачення позбавлена процесуального інструменту виправлення можливої помилки,

допущеної ВРП при вирішенні питання про відсторонення судді від здійснення правосуддя. Тому, автор пропонує передбачити можливість для сторони обвинувачення оскаржити рішення ВРП про відмову у застосуванні аналізованого заходу забезпечення кримінального провадження.

У результаті проведеного дослідження здобувачем запропоновані та сформульовані пропозиції щодо удосконалення чинного КПК України в контексті питань, що розглядалися.

На закінчення кожного розділу та всієї дисертації М. В. Капустинського наводяться висновки, в яких конкретно характеризується зміст питань, що досліджувалися. Висновки відповідають отриманим результатам, завданням та меті дисертаційного дослідження, мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності.

Висновки відповідають поставленим завданням дослідження у межах обраного об'єкта та предмета, містять розроблені автором теоретичні наукові положення, практичні рекомендації, пропозиції із вдосконалення законодавства.

Повнота викладу наукових положень в опублікованих працях. Ключові положення та висновки по суті дисертаційного дослідження були відображені здобувачем відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та чотири тези у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Віддаючи належне кропіткій та високоякісній роботі здобувача, високо оцінюючи рівень дисертації та її актуальність, варто звернути увагу на окремі положення та висновки, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту:

1. У п. 5 висновків автор справедливо звертає увагу на недоліки нормативної регламентації щодо суддів ВАКС, зокрема в частині «латентного» кримінального переслідування. З урахуванням зазначеного, доцільно було б розкрити механізми оскарження або запобігання зловживанням у разі такого «латентного» провадження щодо судді ВАКС.

2. Цікавою є думка здобувача, яка не знайшла свого відображення у дисертації щодо того, яким чином має бути врегульований порядок затримання судді без попередньої згоди Вищої ради правосуддя у випадках припинення або неможливості здійснення нею повноважень, зокрема за умов надзвичайного чи воєнного стану, як це мало місце на початку повномасштабного збройного конфлікту в Україні?
3. У дисертації здобувач пропонує внести зміни до ч. 1 ст. 480-1 КПК України, зазначивши, що відомості, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення суддею вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань Генеральним прокурором (виконувачем обов'язків Генерального прокурора) за згодою Вищої ради правосуддя у порядку, встановленому цим Кодексом. Положення про те, що відомості щодо вчинення кримінального правопорушення суддею можуть бути внесені до ЄРДР виключно Генеральним прокурором за згодою Вищої ради правосуддя (ВРП), заслуговує критичної оцінки з кількох ключових позицій. Установлення вимоги отримання попередньої згоди ВРП на внесення відомостей до ЄРДР фактично перетворює Вищу раду правосуддя на процесуального фільтра, який має виключне дискреційне право дозволити або заборонити початок досудового розслідування. По-друге, механізм, за яким ВРП може заблокувати навіть внесення відомостей до ЄРДР, потенційно позбавляє особу або суспільство права на ефективне розслідування. Це прямо порушує: ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (право на справедливий суд), ст. 13 Конвенції (право на ефективний засіб юридичного захисту). По-третє, таке погодження надає ВРП надмірні дискреційні повноваження, які можуть використовуватися і недобросовісно. Крім того, такий підхід суперечить принципу правової визначеності та невідворотності кримінальної відповідальності.
4. Автор на с. 131 справедливо зазначає, що положення ч. 3 ст. 233 КПК України вимагають нормативного удосконалення в частині розширення переліку випадків невідкладного обшуку у відповідності до потреб практики. Натомість не вказує, які саме зміни доцільно внести. Цікаво було б дізнатися під час захисту міркування автора щодо цього.

Перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і, в цілому, не впливають на загальну високу позитивну оцінку дисертації. За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

ВИСНОВОК

Дисертація Капустинського Максима Вікторовича на тему: **«Здійснення кримінального провадження щодо судді»** на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку науки. Поставлене наукове завдання виконане на належному рівні, дисертація свідчить про те, що здобувач оволодів методологією наукової діяльності.

Дисертаційне дослідження **«Здійснення кримінального провадження щодо судді»** відповідає спеціальності 081 «Право» та відповідає вимогам, встановленим для здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами та доповненнями внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 03 квітня 2019 р. № 283, від 19 травня 2023 р. № 502, від 03 травня 2024 р. № 507, від 08 квітня 2025 р. № 426), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України від 21 березня 2022 р. № 341, від 19 травня 2023 р. № 502, від 03 травня 2024 р. №507).

А її автор – Капустинський Максим Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Завідувач кафедри кримінального процесу

та криміналістики факультету

підготовки фахівців для органів досудового розслідування

Національної поліції України

Одеського державного університету внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

 Ганна ТЕТЕРЯТНИК

